

КОЗЯР Михайло

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

<https://orcid.org/0000-0001-7068-598X>e-mail: mykhaylo.kozyar@gmail.com**МАЛАНЮК Наталія**

Державний університет телекомунікацій

<https://orcid.org/0000-0002-4321-0900>malanyuk.nat@gmail.com**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАСАДАХ АКМЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ**

У статті розглянута проблема підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності на засадах акмеологічного підходу. Подана характеристика методології, як науки акмеології, як основи акмеологічного підходу. Обґрунтовано вибір саме цього підходу і пояснюється він тим, що кожне нове досягнення орієнтовано на розвиток фахових умінь, відбувається тоді, коли поступово ускладнювати завдання, цілі, але в межах доступного, щоб можна було їх виконати. Цей підхід забезпечує перехід від одного акме (вершини) до іншого більш складного, що забезпечує можливість задоволення потреб у виконанні завдань, але не відбиває бажання працювати і досягати нових здобутків. Розглянуто можливості підвищення якості підготовки за рахунок впровадження акмеологічних технологій, які забезпечують педагогічні умови для професійного зростання майбутніх офіцерів шляхом створення інтеграційної системи підготовки. Визначено причини впровадження акмеологічного підходу в підготовку майбутніх офіцерів, що випливає із визначених суперечностей між: потребами Збройних Сил України у професійно компетентних офіцерах та рівнем їх підготовки до професійної діяльності у ВВНЗ; впровадженням методологічних підходів у навчальний процес і потребою в їх реалізації, зокрема акмеологічного підходу.

Визначено, що акмеологічний підхід сприяє кращій підготовці фахівців, що полягає у: забезпеченні детальнішого вивчення особистих якостей фахівця; правильному виборі різних видів педагогічних умов організації освітнього процесу; накресленні планів проведення констатувального і формувального експериментів; правильній організації і проведенню самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Ключові слова: майбутні офіцери, вищий військовий навчальний заклад, акмеологія, акмеологічний підхід, акмеологічні технології, освітній процес, педагогічні умови.

<http://doi.org/10.31891/pcs.2024.2.15>

1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Протягом усієї історії розвитку військової освіти теоретики та практики прагнули розробити дієве організаційно-змістове підґрунтя, з метою максимізації ефективності формування готовності випускників ВВНЗ до професійної діяльності згідно з посадовим призначенням. Нині ця проблема актуалізується проведенням операції об'єднаних сил на території України. В умовах гібридної війни, коли відлік часу відбувається на хвилини, підрозділи десантно-штурмових військ (далі – ДШВ) повинні швидко, адекватно, дієво реагувати на професійні виклики. Відтак, управління підрозділами ДШВ у процесі виконання бойового завдання вимагає від офіцерів (начальників) вияву здатності генерувати оптимальні управлінські рішення, адекватно діяти в умовах швидкої зміни оперативної обстановки.

Зростаючі вимоги до професійної діяльності офіцерів десантно-штурмових військ вказують на необхідність підготовки висококваліфікованих, компетентних військовослужбовців, котрі володіють стійкою мотивацією до професійної діяльності, здатністю ефективного застосування у практичній діяльності сукупності професійних знань, умінь і навичок та низкою особистісних якостей, що дозволяють здійснювати міжособистісну взаємодію в службових ситуаціях.

2. АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Науковцями почали розробляти педагогічні технології на основі методологічних підходів і принципів, без яких неможливо розробити концепцію підготовки фахівців. Нині все більше уваги приділяється акмеологічному підходу, що пов'язано з впровадженням особистісно орієнтованих технологій, за якими в центрі освітнього процесу поставлений той, кого

навчають. Це стосується і підготовки військовослужбовців (А. Барабанщиков, Я. Король, М. Нецадим, В. Михайлівський, О. Торічний). Досліджуються концептуальні засади такої підготовки військовослужбовців (В. Полюк, Л. Романишина, О. Торічний, В. Ягупов). Питання специфічних факторів формування професійної вивчали О. Євсюков, С. Каплун, О. Маслій. Спрямування підготовки майбутніх офіцерів на професійне самовдосконалення вивчали Н. Агаєв, О. Діденко. Підвищення якості загальновійськової підготовки курсантів з використанням віртуального моделювання з використанням інформатизацію освітнього процесу вивчали Я. Король, Е. Сарафанюк. Кожний з дослідників вивчав процеси під кутом особистісно орієнтованих технологій. Але в наукових працях недостатньо розглянуто питань про впровадження методологічних підходів, зокрема акмеологічного, в підготовку майбутніх офіцерів.

3. ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Визначити роль акмеологічного підходу в підготовці майбутніх офіцерів до професійної діяльності.

4. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

На сучасному етапі розвитку військової освіти, коли війна прийшла на територію України, змінюються форми і методи ведення воєнних дій, що вимагає гібридна форма війни. Відбувається орієнтування на інтелектуальний і креативний рівень сформованості особистості. Велику роль у такій підготовці відведено впровадженню проектування та реалізації інтегрованих освітніх програм, інноваційних педагогічних технологій, сучасних цифрових засобів навчання.

Кожний навчальний процес базується на методологічних підходах, які мають значення у розвитку освітньої системи. Ми для дослідження обрали акмеологічний підхід. Наш вибір ґрунтується на положеннях, що кожне нове досягнення орієнтовано на те, що розвиток фахових умінь відбувається тоді, коли поступово ускладнювати завдання, цілі, але в межах доступного, щоб можна було їх

виконати. Цей підхід забезпечує можливість удосконалення потреб у виконанні завдань, але не відбиває бажання працювати і досягати нових здобутків.

Аналізуючи педагогічний досвід підготовки майбутніх офіцерів у ВВНЗ в Україні, дійшли висновку, що освітній процес у ВВНЗ України вже є певні напрацювання із використання методологічних підходів у освітньому процесі, зокрема і акмеологічного. Потреба у подальшому дослідженні різних підходів підтверджується низкою суперечностей між:

- потребами Збройних Сил України у професійно компетентних офіцерах та рівнем їх підготовки до професійної діяльності у ВВНЗ;

- впровадженням методологічних підходів у навчальний процес і потребою в їх реалізації, зокрема акмеологічного підходу.

Усунути такі суперечності є можливість шляхом дослідження і впровадження акмеологічного підходу. За баченням О. Торічного, для цього необхідно вивчити можливі шляхи становлення особистості майбутнього офіцера у взаємозв'язку з сучасними вимогами до військових фахівців [Торічний, 2011]. Тому в дослідженнях сучасних військових науковців показано значення методологічних підходів і інноваційних технологій на ефективність фахової підготовки майбутніх офіцерів [Боднарук, 2015; Калаур, 2015; 2020].

Акмеологічний підхід сприяє кращій підготовці фахівців, що полягає у:

- 1) забезпеченні детальнішого вивчення особистих якостей фахівця;

- 2) правильному виборі різних видів педагогічних умов організації освітнього процесу;

- 3) накресленні планів проведення констатувального і формуального експериментів;

- 4) правильній організації і проведенню самостійної навчально-пізнавальної діяльності [Цимбал, 2005].

На складність впровадження акмеологічного підходу вказує науковець А. Михайлівський. Він констатує, що це пов'язано з переходом від юнацького віку до дорослого, від шкільних вимог до учнів, до підвищених вимог в умовах ВВНЗ [Михайловський, 1995]. Для полегшення цього процесу науковці пропонують базувати

на доктринах військової акмеології, яка охоплює теорії та практики розвитку військових колективів у процесі виконання професійної діяльності.

Військова акмеологія розглядає майбутнього офіцера, як головну фігуру освітнього процесу, тому ефективність підготовки залежить від особливостей самої особистості фахівця, від його спрямованості на якісну підготовку. А це дуже важливо, особливо в умовах ведення воєнних дій. Військова акмеологія враховує статусний рівень майбутнього офіцера у військовій ієрархії.

Саме тому Підготовка майбутніх офіцерів має здійснюватися на основі військової акмеології, що підтверджують напрацювання в цій галузі. Використання напрацювань з військової акмеології сприяє виконанню низки завдань:

1) допомагає професійно визначитись і закріпитись у статусі майбутнього офіцера;

2) забезпечує формування психологічної готовності до самостійного вирішення різноманітних за змістом завдань;

3) обґрунтування військово-патріотичне виховання майбутніх офіцерів.

Усе це підтверджує потребу у впровадженні акмеологічного підходу (поряд з іншими методологічними підходами) у фаховій підготовці майбутніх офіцерів. Доведено, що акмеологічний підхід проявляється більш суттєво у парі з дидактичними принципами. Такий симбіоз допомагає кращому виконанню завдань військової підготовки. За поданням О. Торічного акмеологічні проблеми й завдання вищої військової освіти вирішуються шляхом:

– проведення акмеологічного аналізу, що сприяло особистісно-професійному розвитку майбутніх офіцерів;

– прогнозування можливих змін і їх наслідків у освітньому процесі;

– розроблення сучасних педагогічних технологій на засадах акмеологічного підходу;

– складання сучасних програм та вибір засобів навчання з врахуванням

можливих наукових досягнень [Торічний, 2012].

Тобто, одним із завдань впровадження акмеологічного підходу є забезпечення спрямування освітнього процесу у ВВНЗ на самовдосконалення та розвиток майбутніх офіцерів, їх рух від одного рівня до вищого(досягнення «акме»), шляхом опанування професійними знаннями, вміннями, навичками.

Термін «акме» у психолого-педагогічній літературі пояснюється «як вищий щабель досконалості», «вершина позитивних змін» [Пальчевський, 2010]. Такої думки притримується більшість науковців, які вивчають роль акмеологічного підходу в підготовці фахівців різного профілю.

Доречною в такому сенсі вважаємо наукову позицію дослідників О. Торічного [Торічний, 2012] та С. Пальчевського [Пальчевський, 2010].

Підтримуємо думку вченого В. Михайловського [Михайловський, 1995] про те, що використання акмеологічного підходу у підготовці майбутніх офіцерів сприяє впровадженню сучасних педагогічних технологій, які забезпечують курсанту можливість досягнути вищого рівня професійної майстерності.

У досягненні вищого рівня професійної діяльності розрізняють декілька «мікроакме», які є проміжними і процес завершується «макроакме», але це на певному етапі. Тому що на наступному етапі висуваються нові, більш високі цілі, виконання яких знов відбувається через «мікроакме». Основна задача викладача, щоб нові завдання були посилені курсантам, щоб вони змогли їх виконати і не відбили бажання працювати. Ось чому важливим є використання принципів послідовності і доступності. А це для кожного курсанта є особистою характеристикою. Тому акмеологічний підхід добре проявляється при використанні особистісно-орієнтованих технологіях.

Такий зв'язок показаний у дослідженнях В. Бабака і відображено у його працях (рис.1).

Рис. 1. Структура освітнього «акме» майбутніх офіцерів десантно-штурмових військ [Бабак, 2019]

Окрім вище названих принципів І. Боднарук [Боднарук, 2015] пропонує враховувати принципи зворотного зв'язку та операційно-технологічний.

За пропозицією О. Заболотської, акмеологічні перетворення особистості майбутнього офіцера розглядають на двох рівнях:

1) макрорівень, коли майбутні офіцери проходять професійне становлення шляхом поступове вивчення всього процесу, коли конкретно визначені завдання «макроакме»;

2) мікрорівень, коли майбутні офіцери досягають макрорівня через «мікроакме».

Одним із завдань, яке виконує акмеологічний підхід, є сприяти розвитку професійної компетентності фахівця. Його впровадження є стимулом для удосконалення особистісних досягнень, у нашому випадку, майбутніх офіцерів.

Як показано в працях В. Михайловського [Михайловський, 1995] акмеологія сприяє врахуванню прогресивних, творчих можливостей майбутніх фахівців, впливає на підвищення якості самостійної навчально-пізнавальної діяльності курсантів. Забезпечуючи почуття власної спроможності в досягненні певних вершин підготовки (акме).

Акмеологічний підхід, при його правильному використанні, забезпечує і підтримує бажання майбутніх офіцерів набути навичок професійної діяльності. Це є актуальним зараз, коли майбутні офіцери

готуються до участі у воєнних операціях, розуміючи, що від рівня їх професійної готовності, умінь приймати нестандартні рішення і виконувати їх, залежить успіх ЗСУ, перемога ворога, збереження життя підлеглих.

Відомо, що професійне спрямування є особистісною якістю фахівця. А це залежить від його мотиваційної сфери. Акмеологічна спрямованість тісно пов'язана з мотивацією.

У наукових дослідженнях виділяють ефективні засоби реалізації акмеологічного підходу, якими для ВВНЗ є акмеологічні технології, на що вказує у своїх працях Г. Данилова. Дослідники визначили, що акмеологічні технології забезпечують педагогічні умови для професійного зростання майбутніх офіцерів шляхом створення інтеграційної системи. Тобто, необхідний симбіоз між акмеологічним і інтеграційним підходом. І це не випадково. Адже процес інтеграції сприяє взаємозв'язку між різними дисциплінами, що стимулює самостійну навчально-пізнавальну діяльність, сприяє пошуку оптимальних шляхів вирішення різнобічних проблем, що висуває перед майбутніми офіцерами можливі самостійно розв'язати проблему, пересвідчитись у власних можливостях і готовності до професійної діяльності.

Потреба у реалізації акмеологічного підходу у закладах вищої освіти є вимогою часу, особливо для військовослужбовців. Зараз скорочуються терміни підготовки

майбутніх офіцерів, що викликано воєнними діями в Україні. Тому всі технології, методи і засоби, які впливають на ефективність підготовки військовослужбовців необхідно використовувати.

Було визначено, що впровадження акмеологічного підходу в освітній процес ВВНЗ має проводитись на основі усталених тенденцій військової освіти. Адже усі нововведення мають базуватись на певних традиціях, за якими працював навчальний заклад.

Ще однією умовою впровадження інновацій в освітній процес є визначення доцільності даних змін. Треба дотримуватись принципу «не нашкодь». Це залежить від навчального закладу, його професійної спрямованості, готовності викладачів до впровадження інновацій, здатності студентів/курсантів сприймати нововведення. А це означає, що перед тим, як впроваджувати нові технології необхідно обдумати, що і в якому порядку потрібно вводити. Процес повинен бути поступовим, з детальним вивченням бази дослідження, настрою тих, кого навчають.

З цією метою було проведено анкетування майбутніх офіцерів з метою визначення їх готовності працювати на основі акмеологічного підходу.

Питання анкети включали такі питання:

1. Що таке методологічні підходи і чи потрібно їх враховувати у процесі навчання?
2. Які методологічні підходи Ви знаєте і які були використані в підготовці майбутніх офіцерів?
3. Чи Ви розумієте завдання акмеологічного підходу?
4. Ваша думка стосовно впливу акмеологічного підходу на рівень Вашої професійної підготовки.
5. З якого курсу потрібно вводити акмеологічний підхід у підготовку майбутніх офіцерів?

6. Які засоби потрібно використовувати при впровадженні акмеологічного підходу для його ефективності?

Аналіз відповідей показав наступне: практично всі курсанти відзначили, що методологічні підходи позитивно впливають на якість підготовки майбутніх офіцерів. Вони відзначають, що вони виробляють спроможність логічно міркувати, що дозволяє більш сміливо приймати рішення. Курсанти подали список найбільш вживаних методологічних підходів. Але тільки 35,5 % назвали акмеологічний підхід. Курсанти пропонують вводити вивчення акмеологічного підходу з 1 курсу, щоб привчати їх до логіки мислення, виховувати бажання постійно підвищувати свій професійний рівень.

У загальному відповіді курсантів показали їх зацікавленість у впровадженні акмеологічного підходу. Це відповідно спонукало і викладачів до вивчення особливостей такого підходу і розроблення науково-методичних матеріалів на основі акмеологічного підходу.

5. ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

Таким чином, методологічні підходи відіграють значну роль у якості підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності. Вони зацікавилися акмеологічним підходом, оскільки він створює умови для поступового вдосконалення якості підготовки. Можливість досягати нових акме виявилась стимулом активізації самостійної навчально-пізнавальної діяльності. Це відкриває перспективи для подальших досліджень, які плануємо розпочати з вивчення акмеологічних технологій.

Література

1. Бабак, В. І. (2019). Акмеологія як галузь наукового знання: концептуально-методологічний вимір. Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції. (с. 188-190). Переяслав-Хмельницький.
2. Боднарук, І. І. (2015). Формування готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності на основі реалізації акмеологічного підходу. (Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04). Національний університет водного господарства та природокористування, 326.
3. Калаур, С. М. (2015) Акмеологічний підхід у професійній підготовці майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників. Проблеми освіти: збірник наукових праць, 84, 151–154

4. Михайловский, В. Г. (1995). Акмеологические основы профессионального становления офицерских кадров : монография. М. : РАГС, ВА им. Ф. Э. Дзержинского, 260.
5. Пальчевський, С. С. (2010). Акмеологія – поклик майбутнього. Акмеологія в Україні: теорія і практика, 1, 7–13.
6. Торічний, О. В. (2011). Актуальні аспекти формування військової та службово-спеціальної компетентності майбутнього офіцера у умовах навчання у ВВНЗ. Актуальні проблеми становлення особистості професіонала в ризиконебезпечних професіях: матеріали. III Всеармійськ. наук.-практ. конф., (Київ, 26 трав. 2011 р.). (с. 328-331). / К.: НУОУ.
7. Цимбал, С. В., Вознюк, О. В., Кубіцький, С. О. (2005). Синергетичний та акмеологічний аспекти формування професійної компетентності студентів. Нові технології навчання, 40, 80–90.

References

1. Babak, V. I. (2019). Akmeolohiya yak haluz' naukovoho znannya: kontseptual'no-metodolohichnyy vymir [Acmeology as a field of scientific knowledge: conceptual and methodological dimension]. Tendentsiyi ta perspektyvy rozvytku nauky i osvity v umovakh hlobalizatsiyi : materialy mizhnar. nauk.-prakt. internet-konferentsiyi. (s. 188-190). Pereyaslav-Khmel'nyts'kyu [in Ukrainian].
2. Bodnaruk, I. I. (2015). Formuvannya hotovnosti maybutnikh sotsial'nykh pratsivnykiv do profesiynoyi diyal'nosti na osnovi realizatsiyi akmeolohichnoho pidkhdou [Formation of the readiness of future social workers for professional activity based on the implementation of the acmeological approach]. (Dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04). Natsional'nyy universytet vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannya, 326.
3. Kalaur, S. M. (2015) Akmeolohichnyy pidkhdid u profesiyniy pidhotovtsi maybutnikh sotsial'nykh pedahohiv ta sotsial'nykh pratsivnykiv [Acmeological approach in professional training of future social pedagogues and social workers]. Problemy osvity: zbirnyk naukovykh prats', 84, 151–154
4. Mikhaylovskiy, V. G. (1995). Akmeologicheskiye osnovy professional'nogo stanovleniya ofiterskikh kadrov [Acmeological foundations of professional development of officer personnel] : monografiya. M. : RAGS, VA im. F. E. Dzerzhinskogo, 260.
5. Pal'chev's'kyy, S. S. (2010). Akmeolohiya – poklyk maybutn'oho [Acmeology is the call of the future]. Akmeolohiya v Ukrayini: teoriya i praktyka, 1, 7–13.
6. Torichnyy, O. V. (2011). Aktual'ni aspekty formuvannya viys'kovoyi ta sluzhbovo-spetsial'noyi kompetentnosti maybutn'oho ofitsera u umovakh navchannya u VVNZ [Actual aspects of the formation of military and service-special competence of the future officer in the conditions of study at the military higher education establishments]. Aktual'ni problemy stanovlennya osobystosti profesionala v ryzykonebezpechnykh profesiyyakh: materialy. III Vsearmiy's'k. nauk.-prakt. konf., (Kyiv, 26 trav. 2011 r.). (s. 328-331). / К.: НУОУ.
7. Tsybmal, S. V., Voznyuk, O. V., Kubits'kyy, S. O. (2005). Synerhetychnyy ta akmeolohichnyy aspekty formuvannya profesiynoyi kompetentnosti studentiv [Synergistic and acmeological aspects of formation of students' professional competence]. Novi tekhnolohiyi navchannya, 40, 80–90.

Abstract

KOZYAR Mykhaylo, MALANYUK Nataliia

TRAINING OF FUTURE OFFICERS FOR PROFESSIONAL ACTIVITIES ON THE BASIS OF ACMEOLOGICAL APPROACH

The article deals with the problem of training future officers for professional activity based on the acmeological approach. The description of the methodology, as a science of acmeology, as the basis of the acmeological approach is given. The choice of this approach is justified, and it is explained by the fact that each new achievement is focused on the development of professional skills, it happens when tasks and goals are gradually made more difficult, but within the limits of what is available, so that they can be fulfilled. This approach provides a transition from one acme (peak) to another more complex one, which provides the ability to meet the needs in the performance of tasks, but does not discourage the desire to work and achieve new achievements. The possibility of improving the quality of training due to the introduction of acmeological technologies, which provide pedagogical conditions for the professional growth of future officers through the creation of an integration system of training, is considered. The reasons for the introduction of the acmeological approach to the training of future officers have been determined, resulting from the identified contradictions between: the needs of the Armed Forces of Ukraine for professionally competent officers and the level of their training for professional activities at the Higher Education Institution; the introduction of methodological approaches into the educational process and the need for their implementation, in particular the acmeological approach.

It was determined that the acmeological approach contributes to better training of specialists, which consists in: providing a more detailed study of the personal qualities of a specialist; correct selection of various types of pedagogical conditions for the organization of the educational process; designing plans for conducting ascertainment and formative experiments; correct organization and conduct of independent educational and cognitive activities.

Key words: *future officers, higher military educational institution, acmeology, acmeological approach, acmeological technologies, educational process, pedagogical conditions.*

Стаття надійшла до редакції 17.05.2024 р.